

Candarogulları Beyliği'nin Kuruluşu ve Osmanlı Beyliği ile Münasebetlerine Dair Bir Değerlendirme

An Interview of The Rise of Candaroglu Dynasty and Relations with The Ottomans

Meltem Albayrak*

Öz

Anadolu tarihinin anlaşılması noktasında Beylikler dönemi tarihi, kritik öneme sahiptir. Osmanlı Devleti'nin bir imparatorluk olarak nasıl tarih sahnesine çıktığı sorusu da yine Osmanlı öncesi Anadolu'nun siyasi ve içtimai durumunun anlaşılması ile cevaplanabilir. Bu bağlamda öncelikle, Osmanlı'nın bir Uc beyliği olduğu dönemde gerek teşkilatı ve gerekse coğrafi sınırları bakımından Anadolu'nun en güçlü beyliklerinden biri konumunda olan Candarogulları Beyliği örneğinin incelenmesinin zaruri olduğu kanaatindeyiz. Bu güne kadar Beylikler dönemi ile alakalı çok miktarda araştırma ve yayın yapılmışsa da döneme dair yeterli kaynak bulunamaması araştırmalarımızın çerçevesini daraltmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Beylikler Dönemi, Osmanlı İmparatorluğu, Candaroglu, Anadolu Selçukluları.

* YLS Öğrencisi, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ortaçağ Tarihi Bilim Dalı.

Bu makale iThenticate sistemi tarafından taranmıştır.

Makale Gönderim Tarihi: 19 Haziran 2017

Abstract

Chiefdom Period has a critical historical importance in understanding of the Anatolian History. The question how Ottoman Empire had arisen to historical stage can also be answered with the understanding of Anatolia before Ottoman Empire. In this context, we consider that it is necessary to investigate the Candaroğlu Chiefdom example which was the one of strongest chiefdoms in governance and geographical borders in the period when the Ottomans were a terminal chiefdom. Although there has been a lot of researches and publishing about Chiefdom Period until today, the lack of resources about that period restricts our research's content.

Keyword: Chiefdom Period, Ottoman Empire, Candaroğlu, Anatolian Seljuks.

Giriş

II. Gıyaseddin Keyküsrev' in 1247 yılında ölümüyle başlayan Türkiye Selçukluları çöküş döneminde, özellikle de XIII. yüzyılın ikinci yarısında, daha önce Selçuklulara destek sağlamak amacıyla sınır bölgelerine yerleştirilmiş olan Türkmenler, ülkenin belirli kesimlerindeki Moğol baskısı ve yıkımına karşı bağımsızlıklarını ilân etmeye başlamışlardır.¹ Anadolu Selçuklularının yıkılışa sürüklendiği bu dönem, başka bir oluşuma da zemin hazırlamış, merkezi otoritenin zayıflaması ortaya müstakil Türk beyliklerini çıkararak, Anadolu'da II. Beylikler dönemini başlatmıştır. İlhanlı hakimiyetinin Doğu ve Orta Anadolu'da etkili bir politika izlemesi sebebiyle, Batı Anadolu'da İlhanlı tesirinden uzak kalan beylikler bilhassa Bizans İmparatorluğu sınırlarına doğru hızlı bir fetih siyaseti benimsemiş ve bunun neticesinde sınırlarını genişleterek büyüme imkanı elde etmişlerdir.

İ. H. Uzunçarşılı, eserinde Anadolu'nun İlhanlı hakimiyet dönemini ve beyliklerin vaziyetini incelerken, Anadolu üzerinde en etkili isimlerden biri olan Moğol valisi Emir Çoban oğlu Demirtaş'a değinmekte ve Demirtaş'ın takip ettiği sert politikanın Anadolu beylikleri üzerindeki tesirine dikkat çekmektedir. Demirtaş, Anadolu'da merkezi bir otorite kurmak için kendisine mukavemette bulunan Eşrefoğlu II. Süleyman ve Hamidoğlu Dünder Beyleri öldürmüştür. Demirtaş'tan sonra Anadolu'ya vali olarak Eretna atanmış, 1335 yılında İlhanlı hükümdarı Said Bahadır Han'ın ölümünden sonra ortaya çıkan taht kavgalarından istifade ederek, Sivas merkezli olmak üzere Eretna Devleti adıyla bağımsızlığını ilan etmiştir. Köprülü'nün naklettiğine göre; XIV. Asır ortalarına ait bir kaynakta, İlhanlılar'a tâbi olup onlara vergi veren Anadolu uc memleketleri "Karaman, Germiyan, Hamidoğulları, İnançoğulları, Osmanogulları, Aydınoğulları, Çobanoğulları ve Candarogulları (Sinop, Kastamonu)" olarak gösterilmiştir. Bu durum Moğol hakimiyetinin sona ermeye yaklaştığı dönem içeri-

1 Aynur Durukan, "Beylikler Dönemi Kültür Ortamından Bir Kesit", Turkish Studies- International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic, sayı: 9/10, Ankara, 2014, s. 391-502.

sinde dahi, varisi konumunda bulunan Eretna Devleti'nin Anadolu'daki etki ve gücünü ortaya koymaktadır. ²

Candaroğlu Hanedanının Menşei ve Kuruluşu Meselesi

Candaroğulları'nın bilinen ilk şahsiyeti Şemseddin Yaman Candar'dır. Candar kelimesi; İslam devletlerinde hükümdar ve sarayını korumakla görevli muhafız anlamında kullanılmıştır.³ Anadolu Selçuklu Devleti parçalanırken, Kastamonu ve Sinop çevresinde kurulan bir Türkmen Beyliği olan Candaroğulları'na, sekizinci hükümdarı İsfendiyar Bey'e izafeten "İsfendiyaroğulları", sonradan Osmanlı dünyasında devlet adamlığı ile varlıklarını sürdürebilmiş olan "Şemsiler" veya son hükümdarları Kızıl Ahmed Paşa sebebiyle "Kızıl Ahmetliler" de denilmiştir.⁴

Çobanoğulları Beyliği'nin yerini alan Candaroğulları'nın tarih sahnesine çıkışı, bilhassa kuruluş devri kaynaklarının yetersizliği yüzünden tam olarak bilinmemektedir. İ. H. Uzunçarşılı beyliğin kuruluşunu, kurucusu olarak kabul edilen Şemseddin Yaman Candar'ın Anadolu Selçuklu Devleti'nin emirlerinden biri olmasıyla ilişkilendirmektedir. Aktardığı bilgilere göre, Selçuklu taht savaşlarına müdahil olan Yaman Candar hizmetlerinin karşılığı olarak Sultan Mesud'un iktasıyla Eflâni mıntikasını iktâ olarak almıştır.⁵ Karaman mıntikası ise Hüsameddin Çoban

2 Fuat Köprülü, *Osmanlı İmparatorluğu'nun Kuruluşu*, Akçağ Yayınları, Ankara, 2011, s. 101; İ.H.Uzunçarşılı, *Büyük Osmanlı Tarihi*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, cilt: 1, s. 42-43.

3 Saime İnal Savi, *"Farsça Kaynaklarda Candaroğulları ve İsmail Bey"*, Kuzey Anadolu'da Beylikler Dönemi Sempozyumu- "Çobanoğulları- Candaroğulları- Pervaneoğulları", (ed. Halil Çetin), Çankırı Karatekin Üniversitesi Yayınları, 3-8 Ekim 2011, cilt:2, s. 5.

4 Tunay Karakök, *"Candaroğulları Beyliği Döneminde Sosyal ve Kültürel Hayata Dair Bir Değerlendirme"*, Kuzey Anadolu'da Beylikler Dönemi Sempozyumu, Kastamonu Eğitim Dergisi, Eylül 2012, cilt:20, s. 83-85.

5 Uzunçarşılı iktayı Sultan Mesud'un, Yaşar Yücel ise iktayı İlhanlı Hükümdarı Geyhatu'nun verdiğini aktarmaktadır; Uzunçarşılı, cilt:1, s. 82; Yaşar Yücel, *"Anadolu Beylikleri Hakkında Araştırmalar: Çobanoğulları-Candaroğulları, Mesalikü'l Ebsar'a Göre Anadolu Beylikleri"*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1991, s. 56.

oğlu, Muzafferüddin Yavlak Aslan'a verilmiş; vefatı sonrası ise oğlu Mahmud Bey'e ikta edilmiştir. İkta'nın verilif sebebine dair Uzunçarşılı'nın Aksaray'ı'den aktardığı bilgilere göre; "Anadolu Selçuklu hükümdarlarından II. İzzeddin Keykavus'un oğulları Rükneddin Siyavuş ve Rükneddin Kılıçarslan babalarının sığınmış olduğu ve vefat ettiği Saray şehrinden bir gemi ile Kastamonu ve Sinop'a gelmişler ve Sultan Mesud'a karşı taht savaşına girişmişlerse de yakalanarak Konya'ya hapsedilmişlerdir. Kılıçarslan bir yıl sonra tekrar taht mücadelesine girişmiş fakat bu kez İlhanlı hükümdarı Geyhatu'nun Anadolu'ya girmesi üzerine Kastamonu'ya çekilmiştir. 1292'de ise Yavlak Aslan'ı öldüren Kılıçarslan Kastamonu yöresini hakimiyeti altına almış, Sultan Mesud Moğol birlikleri ile Kılıçarslan'ın üzerine gitmiş, yenilerek esir edilmiş ve şemseddin Yaman Candar'ın yardımıyla kurtarılmıştır. Bu hizmetine mükâfat olarak Muzafferüddin Yavlak'ın beyliğinin batı tarafları yani Eflani mıntıkası şemseddin Yaman Candar'a ve Kastamonu da Yavlak Aslan'ın oğlu Mahmud Bey'e ikta olunmuştur".⁶

İlk olarak bu bilgiler Pachymeres'in karışık vaziyette aktardığı bilgileri tashih ve tertip etmesi bakımından kıymetlidir.⁷ Pachymeres şöyle aktarmaktadır; "Ali Amourios ve kardeşi Nasireddin, kibiri hatırı sayılır derecede arttığı ve bizimkileri hor gördüğü bir savaşta Sultan II. İzzeddin'in oğlu Melik Masour'u (Mesud) öldürmüştür. Sultan Masour babası öldükten sonra Karadeniz'i geçerek Kastamonu'ya geldi. Bu arada uzaklarda bulunan Tatar Hanı Argun'dan hediyeler almış ve geldiği bu yeni topraklardaki Türk valilere boyun eğdirerek babasından kalan mirasa sahip çıkmıştır".⁸

İnalçık'a göre "Melik Masour" olarak kaydedilen kişi "Melik Mesud" tur, fakat Pachymeres hata yaparak "Melik Kılıçarslan" ile "Melik Mesud"u karıştırmıştır. 1291'de vuku bulan bu muhare-

6 Uzunçarşılı, s.81-82.

7 Georges Pachymeres, *Bizanslı Gözüyle Türkler*, (Çev. İlcan Bihter Barlas), İlgı Kültür Sanat Yayınları, İstanbul, 2009. s. 72.

8 Pachymeres, s. 73.

beden Melik Mesud galip çıkmış, Kılıçarslan ise Yavlak Aslan'ın oğlu Ali tarafından öldürülmüştür.⁹

İnalcık'ın Aksaray'den naklettiğine göre; "Sultan II. İzzeddin Keykavus'un oğulları Kırım'dan Anadolu'ya döndükten sonra onlardan Sultan II. Mesud, Argun Han'dan Selçuklu tahtını elde etmiş, kardeşi Rükneddin Kılıçarslan'ı uc bölgesine (muhtemelen Akşehir) yerleştirmiştir. Argun Han'ın ölümü sonrası Anadolu'da iç karışıklıklar başlamış ve uc Türkmenleri bağımsızlıklarını ilan etmiştir. Kılıçarslan'da kardeşi Sultan Mesud'a karşı isyan etmiş, Geyhatu'nun ordusuyla gelmesi üzerine Kastamonu'ya çekilmiştir. Muzafferüddin Yavlak Aslan, Sultan Mesud'un emir-i candarı olması hasebiyle Kılıçarslan tarafından öldürülmüştür."

Yaşar Yücel, Pachymeres'te bahsi geçen Ali'nin babası yani "Amourius"un¹⁰ Muzaffereddin Yavlak Aslan, kardeşi olarak kaydedilen "Nasireddin"nin ise Yavlak Aslan'ın oğlu ve Çobanoğullarının son beyi Mahmud olduğunu ifade etmektedir. İlâveten, Paul Wittek, eserde geçen bir diğer isim olan "Ameramanes" in, Emir Yaman'dan başka bir izahu olmayacağı görüşündedir.¹¹ Zeki Velidi Togan, Wittek'in Emir Yaman'a dair mütalaasına katıldığını Reşidüddin ve Vassaf'taki kayıtların da bu bilgilerle örtüştüğünü ifade etmektedir.

Aksaray'de geçen ve yukarıda aktarılan "II. Mesud'un Muzafferüddin Yavlak Aslan ve Çobanoğlu Mahmud'a hizmetlerine karşılık iktâ vermesi" durumu ihtilâflı olan bir diğer meseledir. Çetin Varlık'a göre; iktâyı veren Mesud değil, Geyhatu'dur.¹² Yaşar Yücel'de bu hususta Varlık ile hemfikirdir. Şemseddin Yaman

9 Halil İnalcık, *Kuruluş Dönemi Osmanlı Sultanları (1302-1481)*, İSAM, İstanbul, 2010, s. 32.

10 Amourios ismi Arapça Umur adının Grekçe'ye çevrilmiş halidir. Bkz. Elizabeth A. Zachariadou, "Pachymeres'e göre Kastamonu'da "Amourioi" Ailesi, (Çev. Zerrin Günel Öden), Ege Üniversitesi Tarih İncelemeleri Dergisi, sayı: XVI, İzmir, 2001, s. 225-237.

11 Pachymeres, s. 78.

12 Çetin Varlık, "Candarogulları Beyliği", Doğuştan Günümüze Büyük İslam Tarihi, cilt: 8, İstanbul, 1992, s. 550.

Candar'a malikâne olarak verilmiş olan Eflâni'nin, kaynaklara göre Paflagonya'daki (Kastamonu ve civarı) İlhanlı tımarlarının merkezi olması, iktanın tetkiklerde iddia edildiği gibi Sultan II. Mesud tarafından değil, İlhanlı Geyhatu tarafından verilmiş olduğunu doğrular. İlhanlı veziri Reşidüddin'in de aynı Eflâni'de malikânesi bulunduğu hakkındaki mevcut kayıtlar bu iddiayı teyit etmektedir.¹³ Dolayısıyla bu topraklar ancak İlhanlı hükümdarının arzusu ile iktâ edilebilir. Uzunçarşılı'dan aktarılan bilgilere bakıldığında, II. Mesud'u esaretten kurtarabilecek güçte bir emir, iktâyı muhtemelen Sultandan daha güçlü bir otoriteden "Geyhatu"dan almalıdır. Bu dönemde Anadolu hükümdarlarını İlhanlı yönetiminin tayin ettiği de göz önüne alınırsa Yaşar Yücel'in yaklaşımının daha isabetli olduğu kanaatindeyiz.

Aksarayî ve Pachymeres'deki bilgiler karşılaştırıldığında ulaşılan sonuç şudur; Candarogulları beyliğinin kurucusu Pachymeres'de "Ameramanes" olarak yer alan şahıs Emir Yaman Candar'dır. şemseddin Yaman Candar, Moğol kuvvetleri ile birlikte II. Mesud tarafında, isyancı Kılıçarslan'a karşı savaştığı için Geyhatu tarafından Eflâni'yi mükâfat olarak almış ve böylece beyliğini kurabilmiştir. Beyliğin hangi tarihte kurulduğu tam olarak bilinmemekle birlikte, şemseddin Candar'ın ölümünün, oğlu Süleyman Paşa'ya ait 1328-29 tarihli medrese kitabesine istinaden bu tarihten önce olduğu kabul edilmektedir.

Beyliğin kurucusu olan ve ona adını veren şemseddin Yaman Candar'ın hangi Türkmen boyuna mensup olduğu belge yetersizliğinden dolayı kesin olarak belli değerildir. Candarlık sıfatını Selçuklu sarayına intisabından dolayı alan şemseddin Yaman, beyliği süresince lhanlılar'ın hakimiyetini tanımış, ancak Eflâni yöresini aşamadan muhtemelen 1308 yılında ölmüştür.¹⁴

řemseddin Candar'ın ölümüyle Kastamonu'nun eski sahibi Müzafferüddin Yavlak Aslan'ın ođlu Mahmud řehri ele geçirmiřtir. řemseddin Candar'ın yerine gečen Süleyman řah ise Eflâni

13 Y. Yücel, "Anadolu Beylikleri Hakkında Araştırmalar", s. 56.

14 Y. Yücel, "Anadolu Beylikleri Hakkında Araştırmalar", madde: II, s. 56.

tarafına çekilmiştir. Süleyman Paşa 1309'da Çobanoğlu emir Mahmud'u ortadan kaldırarak Kastamonu'yu zaptetmiş ve beyliğin merkezini buraya taşımıştır. Beylik, Kuzeyde Karadeniz, güney ve doğuda Eretna Devleti, batıda ise Osmanlı Beyliği ile çevrelenmiştir. 1308'de bölgenin siyasi konjonktürü değişmiş, Eretna ve Kadı Burhaneddin devletleri yıkılmıştır. Böylece Candaroğulları aynı dili konuştuğu, aynı mezhepe mensup bulunduğu ve hatta bir dönem kendisine tâbii olan Osmanlı Beyliği ile çevrelenmiş duruma gelmiştir. Bu durum ise daha sonra, iki beyliğin Anadolu hakimiyeti mücadelesine girmesine neden olacaktır.

1322'de ise Pervaneoğulları'na son veren Süleyman Paşa, sınırlarını Sinop'a kadar genişletmiştir. Böylece, XIV. Yüzyılın ilk yarısında Kastamonu merkez olmak üzere, Sinop, Çankırı, Zonguldak vilayetlerinin tamamı ve Çorum'un Kızılırmak batısında kalan parçası Candarlı sahası haline gelmiştir. Daha sonra Sinop hakimi Gazi Çelebi'nin 1332'de ölümü ve Sinop'ta taht mücadelelerinin başlaması Süleyman Paşa'nın Sinop'u fethini de kolaylaştırmış olmalıdır. Bununla beraber mevcut kayıtlar İlhanlı Devleti'ne bağlılığın devam ettiğine işaret etmektedir. Y. Yücel'in Aksaray'den naklettiğine göre; Süleyman Paşa, Türkmen isyanını bastırmak üzere 1314'de Anadolu'ya gelen Olcaytu Han'a kıymetli hediyelerle giderek bağlılığını arz etmiştir.¹⁵ 1335'te ise Moğol hükümdarı Ebu Said Bahadır Han'ın ölümüyle bağımsızlığını ilan etmiştir.¹⁶ Kaynaklar müştereken, Süleyman Paşa'nın Sinop'u oğlu İbrahim'e, Kastamonu'yu oğlu Ali'ye verdiğini, küçük oğlu ve veliahtı Çoban Bey'i ise kendi yanında tuttuğunu aktarmaktadır.¹⁷ Süleyman Paşa'nın nasıl ve ne zaman öldüğü hakkında muammalar mevcuttur.

İbn Battuta, Süleyman Şah'dan Kastamonu padişahı olarak bahsetmektedir. Süleyman Şah'ın yönetimine dair aktardığı bilgilerde, iki divan kurulduğu, her sabah erken saatte devlet ricali

15 Uzunçarşılı, s. 82.

16 T. Karakök, "Candaroğulları Beyliği Döneminde Sosyal ve Kültürel Hayat", s.85.

17 Uzunçarşılı, s. 82; Y.Yücel, "Anadolu Beylikleri Hakkında Araştırmalar", s.59.

ile, ikinci sonrası ise genel bir divan kurdurarak yolcu, köylü ve şehirli ayırmaksızın halk ile mutalaa ettiği aktarılmaktadır. Battuta'nın aktardığı bilgilerden Candarogulları'nın, bir beylikten ziyade devlete has bir teşkilata sahip oldukları anlaşılmaktadır. Ayrıca, İbn Battuta'nın aktardığı bilgilerden Süleyman Şah'ın ilim dostu olduğu, alimlere ayrıca hürmet ettiği ve onları en iyi şekilde ağırlattığını öğrenmekteyiz.¹⁸ Süleyman Paşa dönemi ile ilgili olarak bilgi edindiğimiz bir diğer kaynak, Ahmet Eflakî'nin Menakibü'l Arifin adlı eseridir. Eflakî'nin naklettiği bir menakıba göre Mevlanâ'nın torunu Arif Çelebi Süleyman Paşa'yı iki kez ziyaret etmiş, ilk ziyaretinde kendisine hediyeler sunmuş, ikinci ziyaretleri ise haramiler hasebiyle olmuştur.¹⁹

Döneme dair belki de en önemli kaynaklardan biri, Anadolu hakkında birinci elden geniş bir malumat veren İbn Fazlullah el-Ömerî'nin Mesâlikü'l Ebsâr²⁰ adlı Tarih ve Coğrafya'ya ağırlık veren ansiklopedik eseridir. Y. Yücel'in naklettiğine göre Mesâlikü'l Ebsâr'da Kastamonu başlığı altında şunlar yazılıdır;

“Bu memleket Süleyman Paşa'nın yurdudur. Sağlığında oğlu İbrahim Şah Bey Sinop Emiri idi. Babası ile aralarında bazı hadiseler oldu....Kastamonu beyliği Karadeniz kenarındadır. Cengizlere hem hudud olan Doğancık ve civarı Kastamonu'nun güneyine düşer. Bolu Sultanlığının kuzeyidir. Kastamonu denizden, Kıpçak, Hazer, Rus ve Bulgar topraklarına en kısa yollardan bağlıdır. Kastamonu beyleri ile Mısır hükümdarları arasında dostluk caridir. Paraları halis yarım dirhemlik gümüşdür, piyasaları da Germiyan'ın ki kadardır.”

Süleyman Paşa'nın ölüm tarihi kesin değildir fakat adına 1328-29

18 İbn Battuta Seyahatnamesi, Abu Abdullah Muhammed İbn Battuta Tancî, (Çev. A. Sait Aykut) İstanbul, 2004, cilt:2, s. 440-441.

19 Ahmed Eflakî, *Menâkibü'l Ârifin*, (çev. Tahsin Yazıcı), Kabcacı Yayınları, İstanbul, 2006, s. 372- 680.

20 El-Ömerî, Şehabettin, *Mesâlikü'l-ebzar fî Memâlikü'l-emsar*, (Anadolu İle İlgili kısmı Yayınlayan: F. Taeschner), Leipzig, 1929, (Türkçe Tercümesi: Yaşar Yücel), *Mesâlikü'l-Ebsar'a Göre Anadolu Beylikleri- Anadolu Beylikleri Hakkında Araştırmalar I*, Türk Tarih Kurumu Basımevi , Ankara, 1991 s. 160.

tarihli Taşköprü'deki Muzaffereddin medresesi kitabesinde rastlamaktayız. Kitabede 1341'de oğlu İbrahim Şah'ın hükümdar olarak görünmesinden yola çıkarak bu tarihten önce ölmüş olduğu kabul edilebilir.²¹

Süleyman Paşa'dan sonra yerine oğlu Gıyaseddin İbrahim geçmiştir. Tahta geçiş ve ölüm tarihleri net olarak bilinmemekte ve mevcut bilgilerimiz tahminlerden öteye gidememektedir. Yalnız Y. Yücel, İbrahim Şah dönemi ile ilgili tek belgenin, 1341 tarihli Sinop'ta kendisi için yapılan caminin vesikası olduğunu aktarmaktadır. Ayrıca İbn Ömeri, İbrahim Bey'in henüz babası Süleyman Şah sağ iken iktidar mücadelesine girdiğini kaydetmektedir. Dönemle ilgili ulaşılabilir bir diğer bilgi Venedik- Ceneviz filosuna karşı 1341'de yapılan deniz savaşıdır ki, filo kaptanı Simon de Quarto Kırım sahillerine sığınmak zorunda kalmış ve gemilerini kaybetmiştir. Bu bilgidен hareketle Candaroğulları'nın bu dönemde Ceneviz ve Venedik gibi etkili donanma gücüne sahip iki devlete karşı mücadele edebilecek güçte olduğunu ve Karadeniz'de hakim bir konumda olduğunu anlıyoruz.²²

İbrahim Şah'tan sonra yerine kardeşi Yakub Bey'in oğlu Adil Bey'in geçtiği düşünülmektedir, zira Candaroğlu İsmail Bey'in telif ettiği *Hulviyat-ı Sultanî* adlı fıkıh eserinde; "Ebu'l Hasan İsmail b. İbrahim b. İsfendiyar b. Bayezid b. Adil b. Emir Yakub b. Şemseddin Yaman Candar" şeklinde bir şecere mevcuttur.²³

Adil Bey'i müteakip beyliğin başına oğlu Bayezid geçmiştir. Muhtemelen 1361 senesinde bey olan Celaleddin Kötürüm Bayezid zamanı, Karadeniz'de Venedik- Cenevizliler ile nüfuz mücadelelerinin arttığı, Osmanlı Devleti ile dostluk ilişkilerinin geliştirilmeye çalışıldığı ve Kötürüm Bayezid'in oğulları arasında taht kavgalarına sahne olarak beyliğin ikiye bölündüğü devirdir.²⁴

21 Y. Yücel, *Anadolu Beylikleri Hakkında Araştırmalar*, s. 65.

22 Y. Yücel, *Anadolu Beylikleri Hakkında Araştırmalar*, s. 66.

23 Y. Yücel, *Anadolu Beylikleri Hakkında Araştırmalar*, s. 67; Uzunçarşılı s. 83.

24 T. Karakök, "Candaroğulları Beyliği Döneminde Sosyal-Kültürel Hayat", s. 86.

Bayezid kendisinden sonra oğlu İskender'i hükümdar yapmak istemiş ancak diğer oğlu Süleyman, İskender'i öldürmek suretiyle Osmanlı Devleti'ne, I. Murat'a sığınmıştır. II. Süleyman Osmanlı-Candaroğlu ilişkilerinin bozulmasında etkili bir amil olmuştur. II. Süleyman, Osmanlı kuvvetlerinin desteğini alarak Kastamonu'ya girmiş ve babasını esir alarak Sinop'a göndermiştir. Böylece beylik ikiye bölünmüş, II. Süleyman Kastamonu Bey'i olmuştur. ²⁵ 1392'de Yıldırım Bayezid II. Süleyman üzerine sefere çıkmış ve Süleyman'ı ortadan kaldırmak suretiyle Candaroğulları beyliğinin Kastamonu koluna Osmanlı topraklarına katmıştır. Bayezid'in 1385'te ölümü üzerine ise beyliğin Sinop kolunun başına İsfendiyar Bey geçmiştir. II. Süleyman'ın öldürülmesinden sonra tahtın yegane varisi olan Sinop hakimi İsfendiyar Bey ise Yıldırım'ın, Timur'a karşı Ankara savaşından mağlup çıkmasından sonra Kastamonu dahil, beyliğin topraklarını geri almayı başaracaktır.

Osmanlı Devleti ile Candarlı Hanedanı Arasındaki Münasebetler

Osmanoğulları ile Candaroğulları devletleri arasındaki ilişkilerin durumuna dair Kötürüm Bayezid dönemine kadar ki vaziyet hakkında ne yazık ki malumatımız yoktur. İki devlet arasındaki münasebetlere dair ilk bilgilere, 1361'de Candaroğlu tahtına oturduğu düşünülen Kötürüm Bayezid'in oğulları arasında vuku bulan taht savaşı sebebiyle, taht varisi olan oğlu İskender'in, diğer oğlu II. Süleyman tarafından öldürülmesi ve II. Süleyman'ın Osmanlı hükümdarı I. Murad'a sığınarak, Osmanlıların Candaroğlu beyliği siyasetinde belirleyici rol oynaması hadisesi ile ulaşıyoruz. ²⁶

Bayezid saltanatının ilk zamanlarında çağdaşı olan Osmanlı padişahı I. Murad'la olan münasebetlerinin oldukça dostanî olduğu, Feridun Bey münşeatındaki M. 1374-75 tarihli Kötürüm Bayezid tarafından I. Murad'a yazılan mektuptan ve bu mektuba verilen samimi cevaptan anlaşılmaktadır. ²⁷ Neşrî, I. Murad'ın oğlu Yıldırım Bayezid ile Germiyan ili Beyi'nin kızı Sultan Hatun'un düğün

25 Uzunçarşılı, s. 85.

26 Y. Yücel, *Anadolu Beylikleri Hakkında Araştırmalar*, s. 70.

27 Y. Yücel, *Anadolu Beylikleri Hakkında Araştırmalar*, s. 71;

merasimine Karamanoğlu, Hamidoğlu, Mentешеoğlu, Saruhanoğlu ve Kastamonu'da İsfendiyaroğlu beyliklerinin katıldığını ve türlü hediyeler takdim ettiğini aktarmaktadır.²⁸

Kötürüm Bayezid, bir taraftan Osmanlı ile olan ilişkilerini dengeli bir şekilde yürütmeye gayret ediyor ve I. Murad'a itaat arz ediyorsa da, ilk olarak oğulları II. Süleyman ile İskender arasında vuku bulan taht savaşına I. Murad'ın II. Süleyman yanında dahil olmasıyla dostluk devri sona ermiştir. İkinci olarak ise Osmanlı devletinin hızla sınırlarını genişletmesi, Karesioğulları'ndan sonra, çeyiz yoluyla önce Germiyan arazisini ardından satın alma yoluyla Hamidoğulları'nın bir kısım toprağını sınırlarına katması Bayezid'i tedirgin etmiş olmalıdır ki, olası bir Osmanlı taarruzuna karşı, Kadı Burhaneddin ile münasebetlerini iyileştirme yoluna gitmiştir. İki devlet ilişkilerini güçlendirirken, I. Murad Osmanlı ordusu ile takviye ettiği II. Süleyman'ı babasının üzerine göndermiştir. Böylece Kötürüm Bayezid'in endişelerinde haklı çıktığı ve I. Murad'ın Candaroğulları'nın bu kriz durumundan faydalanarak beyliği kendisine bağlamaya çalıştığı anlaşılmaktadır. I. Murad'ın Amasya-Kastamonu bölgesine duyduğu ilgi Tebriz-Tokat- Amasya- Bursa arasında ipek kervanlarının geçtiği hayati önem arzeden yol sebebiyledir.²⁹ İki beylik arasında yapılan savaşta Kötürüm Bayezid yenilerek Sinop'a çekilmiş ve Kastamonu Süleyman'ın eline geçmiştir. Bu durum, beyliğin Sinop ve Kastamonu olarak iki kola ayrıldığı ve Kastamonu'nun Osmanlı'ya bağlandığı şeklinde yorumlanabilir. Fakat bu durum uzun sürmeyecek ve Osmanlı baskısından bunalan II. Süleyman tahtı terkedecektir. Halkın Süleyman lehine hareket etmesinin sonucu olarak I. Murad, bölgedeki tüm kaleleri Kötürüm Bayezid'e bıraktığı emirini vererek Kastamonu'dan çekilmiştir.³⁰ Bu durumu değerlendiren Bayezid, derhal Kastamonu'ya girmiş ve Süleyman'ı

28 Neşrî, *Neşrî Tarihi*, ed. Mehmet Altay Köymen, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara: 1983,cilt:1, s. 101.

29 Halil İnalçık, *Kuruluş Dönemi Osmanlı Sultanları*, İSAM, İstanbul, 2010, s. 100.

30 Y. Yücel, *Anadolu Beylikleri Hakkında Araştırmalar*, s.73.

bir kez daha kaçmaya mecbur bırakmıştır. II. Süleyman'ın nereye çekildiği bilgisine vakıf değiliz fakat Y. Yücel'in *Bezm-u Rezm*'den aktardığına göre II. Süleyman yeniden I. Murad'tan yardım istemiş, Sultan onun maiyetine bir miktar kuvvet tahsis ederek, büyük kardeşi Şehzade Süleyman'ın kızı ile evlendirmiştir. Böylece Osmanlı ve Candaroğlu hanedanı arasında akrabalık bağı ilk olarak tesis edilmiştir.

Kötürüm Bayezid'in hastalanarak yeniden Sinop'a çekilmesi ile II. Süleyman bu kez savaşmadan Kastamonu'ya girmiş ve şehir bir müttefik olarak fiilen Osmanlı'ya tâbi olmuştur. Bu sırada Kötürüm Bayezid'in Sinop'ta ölümü (1385) ile yerine Sinop hakimi olarak İsfendiyar bey geçmiş³¹, Kastamonu şubesinin Osmanlıya karşı II. Süleyman ile takip etmeye başladığı dostluk ve müttefiklik devri ise I. Murad'ın Kosova Savaşı'nda şehadeti ve yerine oğlu Yıldırım Bayezid'in geçişine kadar devam etmiştir. ³² Murad'ın şehadet haberi Anadolu'ya hızla yayılmış, Anadolu beyliklerinin desteklediği Şehzade Yakup'un savaş meydanında boğdurulması üzerine beylikler ayaklanmıştı.³³

II. Süleyman Kosova Savaşı'na diğer Türk Beylikleri ile birlikte Osmanlı'nın yanında katılmışsa da I. Murad'ın ölümü sonrası Kadı Burhaneddin ile ittifak etmiştir. Bu sırada Anadolu'da Selçuklu mirasçısı olarak hakimiyet kurma emelleri yeniden canlanan Karamanoğulları, diğer beylikleri de etrafına toplayarak Osmanlı'ya karşı harekete geçmiştir. Yıldırım Bayezid ile karşı karşıya gelen II. Süleyman, Bayezid tarafından mağlup edilerek öldürülmüş ve 1391 senesinde beyliğin Kastamonu şubesi Osmanlıya tâbi kılınmıştır. Aşıkpaşazâde Yıldırım'ın Kastamonu'yu fethini şöyle nakleder;

"Yürüdü. Taraklı ve Borlu'yu fethetti. Kastamonu'ya indi. İsfendiyar Sinop'a kaçtı. Vardı, (İsfendiyar Bey) oradan Bayezid Han'a

31 Uzunçarşılı, s. 84.

32 Y. Yücel, *Anadolu Beylikleri Hakkında Araştırmalar*, s.75; Y.Yücel "Kastamonu'nun İlk Fethine Kadar Osmanlı – Candar Münasebetleri", Ankara Üniversitesi DTCF Dergisi, cilt:1, Sayı: I, Ankara, 1963, s. 136.

33 İnalçık, *Kuruluş Dönemi Osmanlı Sultanları*, s. 105.

elçi gönderdi, "Benim hanımdan ümidim o dur ki beni hizmetine kabul ede idi. Ancak bu oturduğum yerceğizi bana sadaka etsin"³⁴

Yıldırım Bayezid'in bu teklifi kabul ettiği ve Kırım Yolu sınır kabul edilmek üzere Sinop'u İsfendiyar Bey'e bıraktığı anlaşılmaktadır. Aşıkpaşazâde fetih tarihini 1394-96 olarak, Uzunçarşılı 1391, İnalçık, Karakök ve Yücel 1392 olarak kayda geçmiştir.

İsfendiyar Bey, kardeşi II. Süleyman'ın Yıldırım Bayezid tarafından öldürülerek, beyliğin Kastamonu şubesi topraklarının Osmanlı ülkesine katılmasından sonra, 1385 yılından beri sahibi bulunduğu Sinop'ta müstakil olarak kalarak, tahtın yegâne varisi durumuna gelmiştir. Yücel'in naklettiğine göre, O'nun oğlu II. İbrahim Bey adına telif edilen *Cevahiru'l-esdâf* adlı tefsirin mukaddimesinden İsfendiyar Bey'in Ebu'l Feth künyesini ve *Bezm-u Rezm*'in kaydına göre de Çelebi ünvanını kullandığı anlaşılmaktadır.³⁵

1392 yılından, yeniden bağımsızlığını ilan edeceği ve Candaroğlu topraklarını Osmanlı'dan geri alacağı 1402 yılına kadarki süreç hakkında bildiklerimiz şuan için Neşri ve Aşıkpaşazâde'ye dayanmaktadır. Neşri'nin ilk kaydına göre Yıldırım Bayezid, tahta cülûsunun hemen ardından Batı Anadolu beylikleri üzerine sefere çıkmış ve Aydın, Saruhan, Menteşe beyliklerini topraklarına katarak, istikâmetini Karamanoğulları üzerine çevirmiştir. Karamanoğlu Alaeddin Bey sulh talep etmiş ve Çarşamba Nehri'nin batısını Yıldırım Bayezid'e bırakmayı kabul etmiştir.³⁶ Aşıkpaşazâde de İsfendiyar Bey'in adı, toprakları ellerinden alınan beylerin Timur'a giderek yardım istemeleri hususunda geçmektedir. Buna göre, Germiyan Beyi, Saruhan Beyi, Aydın ve Menteşe Beyi ile beraber İsfendiyar Bey'in elçisi ve Taherten³⁷

34 Aşıkpaşazâde, *Tevarih-i Âl-i Osman*, (ed. H. Nihal Atsız), Ötüken Yayınları, İstanbul, 2011, s. 79.

35 Y. Yücel, *Anadolu Beylikleri Hakkında Araştırmalar*, s.84.

36 Neşri, cilt:1, s.150.

37 Taherten (Mutaharten) Erzincan Beyi; Anadolu'daki İlhanlı hâkimiyetinin zayıflamasından Osmanlı hâkimiyetine girdiği tarihe kadar sık sık el değiştiren Erzincan önce Timurtaş'ın, ardından onun Anadolu'dan ayrılması

Yıldırım'a karđu Timur'un karargahına gidenlerdir.³⁸ Neşri'nin kaydında ise İsfendiyar Bey, Eflak Beyi Mircea'nın Osmanlı'nın Rumeli'deki topraklarına taarruzunu desteklemektedir.³⁹ İsfendiyar Bey'in Osmanlı'ya karđu takip ettiği bir diğer muhalif teşebbüs, Erzincan'a giren Timur'u karđuaması ve tekrar Kastamonu'ya dönmesi olayıdır.⁴⁰ Ankara savaşından sonra Candaroglluna ait olan tüm bölgenin İsfendiyar Bey'e iade edilmesinden anlaşılıyor ki, bu görüşme bir ittifak görüşmesi olup, karđuama ritüeli ise itaat arzının yenilenmesi ile ilgilidir.⁴¹

Ankara savaşından sonra İsfendiyar Bey Timur'un galibiyet haberini alarak, deniz yoluyla Menteşe beyliğine geçmiş ve Menteşeoğlu Beyi Mehmed Bey ile birlikte Timur'a sadakat arz etmiştir. Ardından Mehmed Bey yurduna dönse de, İsfendiyar Bey Timur ile birlikte İzmir'in fethine katılmıştır. Timur'un yüksek hakimiyetinin tanındığı, İsfendiyar Bey tarafından kestirilen paralarda Timur adının zikredilmesinden anlaşılmaktadır.⁴²

1402 yılından sonra Osmanlı siyasi bir buhran dönemine girerken, İsfendiyarogll beyliği, en parlak dönemini yaşamıştır. İsfendiyar Bey, Timur'un Semerkant'a dönmesinden sonra Yıldırım Bayezid'in oğulları arasında çıkan taht kavgalarına belirleyici bir rol oynayarak karđışmış ve her defasında Osmanlı şehzadelerinden birini himaye etmiştir. Osmanlıların, orta Anadolu vilâyetlerinden Amasya, Tokat ve Sivas üzerinde hakimiyet tesisi için harekete geçen Mehmed Çelebi'ye karđu ilk teşebbüsü, Çelebi'nin Ankara

ile Eretna Bey'in hükmüne girmiştir (1378). Şehir bu tarihten sonra Eretna Beyi II. Mehmed'i bertaraf edip Sivas'a hâkim olan Kadı Burhâneddin ile Mutahharten'in mücadelelerine sahne olmuştur. Anadolu birliğini kurmaya çalışan Yıldırım Bayezid 1401 yılında Erzincan'ı alarak şehrin idaresini önce Karakoyunlu Kara Yûsuf'a vermiş, ancak daha sonra hâkimiyetini kabul şartıyla burayı Mutahharten'e bırakmıştır. (İsmet Miroğlu, "Erzincan", Diyanet İslam Ansiklopedisi, cilt:2, s. 319.)

38 Aşıkpaşazâde, s. 81.

39 Y. Yücel, *Anadolu Beylikleri Hakkında Araştırmalar*, s. 84-88.

40 Aşıkpaşazâde, s. 83.

41 Aşıkpaşazâde, s. 86.

42 Y. Yücel, *Anadolu Beylikleri Hakkında Araştırmalar*, s. 88-89.

muharebesinin kaybedilmesi üzerine Amasya tarafına kaçmak istediği sırada olmuştur. Bu müşkül anında İsfendiyar Bey, kız kardeşinin oğlu Yahya Bey vasıtası ile yolunu keserek Mehmed Çelebi'ye düşmanlığını göstermişse de bir netice elde edememiştir. Mehmet Çelebi'ye karşı ikinci taarruzu ise Timur'a icabet etmek üzere Osmancık'a geldiği sırada yapmış ancak bu muharebeyi de kaybetmiştir. Mehmet Çelebi'ye karşı taht savaşına giren kardeşi Şehzade İsa Çelebi de yine İsfendiyar beye sığınmış ve onun tarafından korunmuştur.⁴³ İsa Çelebi ile ittifak eden İsfendiyar Bey, büyük bir ordu ile Gerede önlerinde Mehmet Çelebi ile savaşmış fakat yine mağlup olarak Kastamonu'ya dönmüştür (1405).⁴⁴

Bu tarihlerde Musa Çelebi'nin ise Karaman ilinde bulunduğu anlaşılmaktadır. Mehmet Çelebi, Edirne'de tahta çıkan kardeşi Süleyman'a gönderdiği elçi ile hükümlerini tanıdığını arz ederken, belki de devletin Anadolu kanadının hakimi olmayı düşünmekteydi. Bu kaniya, Karaman ilinde bulunan diğer taht varisi kardeşi Musa Çelebi'nin salıverilmemesi için Karaman ve Germiyan beylerine haber gönderdiği bilgisi bizi ulaştırmaktadır.⁴⁵ Yine Aşıkpaşazâde'de Musa Çelebi'nin bu durumdan haberdar olarak İsfendiyar Bey'e sığındığını, Sinop'tan gemi ile Eflak beyi Mircea'nın yanına gittiğini aktarmaktadır. Fakat; pek çok vakanın naklinde Aşıkpaşazâde ile tekrara düşen Neşrî, Musa Çelebi – Mehmet Çelebi münasebetini Aşıkpaşazâde'den farklı rivayet etmektedir. Neşrî'ye göre Eflak Beyi Mircea, Türk akınlarından hayli muzdarip olup, İsfendiyar Bey'e bir mektup yazmış, Musa Çelebi'yi yanına çağırmış ve Musa Çelebi de Mehmet Çelebi'den icazet almak suretiyle önce İsfendiyar Bey'in yanına oradan gemi ile Eflak'a geçmiş, abisi Süleyman Çelebi'nin üzerine yürümüş ve 1411-1412 yılında Edirne'de tahta oturmuştur.⁴⁶

43 Neşrî, cilt:2, s. 21.

44 Y. Yücel, "Kastamonu'nun İlk Fethine Kadar Osmanlı-Candar Münasebetleri", Tarih Araştırmaları Dergisi, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi, Ankara, 1963, s.165.

45 Aşıkpaşazâde, s. 87.

46 Neşrî, cilt:2, s. 39-40.

Neşri'nin nakliyle Mircea'nın mektubunun içeriği;

“Rumeli akıncısından son derece zebûn olup, huzurları kalmadığından dolayı, beyleri İsfendiyar'a mektup yazıp, adam göndererek, Musa Çelebi'yi ondan istemeyi, yanına getirterek ona kızını vermeyi, onu Eflak iline bey eylemeyi, kendisi de bu yüzden Türk elinden kurtulmayı fikir ettiler”⁴⁷.

Bu noktada Neşri'nin, Musa Çelebi'nin Rumeli'ye geçişi ile ilgili olarak aktardığı rivayetin üzerinde durmanın gerekli olduğu kanaatindeyiz. Öncelikle Mircea'nın bir mektupla Rumeli akıncılarına karşı, ki; -Uc Türkmenleri olmaları kuvvetle muhtemeldir-, bir Osmanlı şehzadesini çağırarak suretiyle yardım istemesi mantıklı görünmemektedir. Mektubun varlığı kabul edilebilir fakat içeriği hakkında verilen bilgiye şüpheyle yaklaşılması gerektiği kanaatindeyiz. Ayrıca Oruç Bey Tarihi'nde de Mircea'nın mektubundan bahis geçmez, fakat Musa Çelebi'nin İsfendiyar Bey'in inayetiyle Sinop'tan Eflak'a geçtiğini, Mircea'dan asker desteği alarak Edirne'ye girdiğini aktarır.

İsfendiyar Bey ile Mircea'nın dostane ilişkiler içerisinde olduğunu yine Neşri ve Oruç'tan öğrenmekteyiz. Mircea'nın Süleyman Çelebi'den kurtulmak için İsfendiyar Bey'e başvurarak Musa Çelebi'nin Rumeli'ye geçirilmesini teklif etmesi kuvvetle ihtimaldir zira Neşri'nin nakline göre Musa Çelebi yardıma gelirse onu kızı ile evlendirmeyi taahhüt etmiştir fakat biz, Musa Çelebi'nin tahta geçişinden sonra böyle bir akrabalık bağı tesis edildiğine dair bir kayda rastlamamaktayız. Ayrıca, Musa'nın Rumeli'ye geçişi Anadolu güçler dengesini temelden sarsacak önemli bir hadisedir. Musa Çelebi, Süleyman Çelebi'yi tahttan indirecek ve Mehmet Çelebi, Musa Çelebi ile meşgul olacaktır. Bu durum 1402'den itibaren hızla genişleme siyaseti uygulayan Karamanoğulları'na muhakkak ki vakit kazandıracaktır. Nitekim 1411'de başlayan Musa-Mehmet savaşı 1414'te Mehmet Çelebi lehine sonuçlanacak fakat Karamanoğulları o esnada Bursa'yı kuşatmış vaziyette olacaktır. Musa Çelebi'nin ölüm haberinin kuşatmanın kaldırılması-

47 Neşri, cilt:2, s. 37.

na sebep olacak olması da Karamanoğulları ile Musa Çelebi'nin, Mehmet Çelebi'ye karşı olası bir ittifak etmiş olmalarına dair düşüncemizi desteklemektedir.⁴⁸

Çelişkili olan ikinci husus, Musa Çelebi'nin Mehmet Çelebi'den icazet alarak İsfendiyar Bey'e ve onun inayetiyle Rumeli'ye geçtiğine dair aktarılan rivayettir. 1406 yılında Karaman iline sığınmış bulunan Musa Çelebi'nin, Süleyman'ın üzerine gitmek için Mehmet Çelebi'den icazet almasına lüzum yoktur, zira Karamanoğulları, Anadolu Selçuklu hanedanının varisi sıfatıyla Anadolu hakimiyeti mücadelesi vermektedir ve bu mücadelede İsfendiyar Bey ile çoğu zaman ittifak halinde hareket etmiştir. Öyle ki, Süleyman Çelebi'nin Karaman ve Germiyanogullarına "Kardeşim Musa Çelebi'yi yanınızda tutun" talimatı vermesi üzerine Musa Çelebi kaçarak İsfendiyar Bey'e sığınmıştır.⁴⁹ Oruç Bey'e göre, abisi Süleyman'ın Edirne'de tahta çıkmasını onaylayan ve muhtemelen devletin Anadolu kolunu yönetmeye hazırlanan Mehmet Çelebi'den, Süleyman Çelebi'yi tahttan indirmek adına yola çıkan kardeşi Musa Çelebi'ye icazet vermesini beklemek hayli zayıf bir ihtimal olacaktır. İsfendiyar Bey'in daha evvel İsa Çelebi'yi de koruduğu, hatta İsa Çelebi ile ittifak ederek Mehmet Çelebi'ye karşı savaştığı (1405), Eflak Beyi Mircea ile dostluğu, Mehmet Çelebi'ye karşı takip ettiği düşmanca politika ve dahî Karaman-Germiyan ittifakına dahil olması gibi sebepler mevcut iken, merkezi otoritenin en zayıf olduğu dönemde, bağımsızlığını korumak yerine Neşri'nin aktardığı şekliyle Mehmet Çelebi'nin lehine olan bir çaba içerisinde gireceğini düşünmek oldukça zordur.

Mehmet Çelebi ile Musa Çelebi'nin savaşında kaybeden tarafın Musa olmasından sonra (1414) Mehmet Çelebi'nin ilk iş Karamanoğulları üzerine yürümesi tesadüf olmamalıdır.⁵⁰ Karamanoğulları sulha mecbur edilmiş, sancak ile hil'at verilerek toprakları Osmanlı'ya bağlamıştır. Bu gelişme İsfendiyar Bey'i denge politi-

48 Aşıkpaşazâde, s. 90-91.

49 *Oruç Bey Tarihi*, (ed. Hüseyin Nihal Atsız), Ötüken Yayınları, İstanbul, 2011, s. 55-56.

50 Aşıkpaşazâde, s. 90-91.

kası takip etmeye mecbur edecektir. Karaman seferinden hemen sonra yapılacak olan Eflak Seferi de yine Mehmet Çelebi'nin kendisine karşı yapılan ittifakın taraflarıyla hesaplaştığını göstermektedir. Öyle ki; bu sefer için Germiyanogullarından bol miktarda erzak, Karamanoğulları ve İsfendiyar Bey'den ise asker alınmıştır.⁵¹

Candaroğlu İsfendiyar Bey döneminin, Osmanlı-Candaroğlu ilişkileri çerçevesinde ele alınması gereken bir diğer meselesi Şeyh Bedreddin İsyanı'dır. Musa Çelebi, 1411 yılında Edirne'de tahta çıktığı vakit, Kör Şahmelik'i Vezir, Mihaloğlu Mehmet Bey'i Rumeli Beylerbeyi, Sınavna Kadısıoğlu Şeyh Bedreddin'i Kazasker makamına tayin etmiştir.⁵² Çelebi Mehmet ile Çelebi Musa'nın savaştığı bölge Aşıkpaşazâde'de ve Oruç Bey'de "Samakov", Neşri'de "Çamurlu" (Bulgaristan) olarak kaydedilmiştir. İki ordunun son kez karşılaşması ve Musa Çelebi'nin ölümü ile savaş Çelebi Mehmet lehine sonuçlanacaktır. Bu vakada bizim ilimizi çeken, Çelebi Musa'nın kendisi ve askerlerine merhamet gösterilmemişken, Kazaskeri Şeyh Bedreddin'e ulufe bağlanarak İznik'e sürülmesi (1413) ve Aşıkpaşazâde'de geçen Şeyh Bedreddin ile İsfendiyar Bey'in görüşmesi meselesidir.

Aşıkpaşazâde, Neşri ve Oruç Bey'in Şeyh Bedreddin'in konumuna ve Musa ile Mehmet Çelebi'nin savaşına dair aktardıkları bilgiler neredeyse birbiriyle aynıdır. Neşri ve Oruç tarihleri, Aşıkpaşazâde'yi kaynak aldıklarından dolayı bu netice doğaldır. Aşıkpaşazâde, Şeyh Bedreddin'in İsfendiyar Bey'e gelip Eflâk'a geçmesi hadisesini tek cümle ile aktarmakta ve herhangi bir detay vermemektedir. Aynı durum Oruç ve Neşri'de de söz konusudur. Üç kaynak da Şeyh Bedreddin'in Deliorman'da, kethüdası Börklüce Mustafa ve Dorlak (Torlak) Kemal'in Aydın ilinde isyan başlattıklarını, Börklüce Mustafa'nın Peygamberliğini, Şeyh Bedreddin'in ise hükümdarlığını ilan ettiğini yazmaktadırlar.⁵³ Bu durum Şeyh Bedreddin'in

51 Aşıkpaşazâde, s. 93; Oruç Bey Tarihi, s. 60.

52 Oruç Bey Tarihi, s. 57; Neşri, s. 41; Aşıkpaşazâde, s. 88; Bilal Dindar, "Bedreddin Simavi", Diyanet İslam Ansiklopedisi ,cilt:5, s. 332.

53 Oruç Bey Tarihi, s.62; Aşıkpaşazâde, s. 96; Neşri, s. 67-68.

çağdaşı olarak kendisinden bahseden diğer kaynakların incelenmesini de zorunlu kılmaktadır. Bunlar; Şeyh Bedreddin'in torunu Halil b. İsmail'in bizzat yazmış olduğu *Menâkib-ı Şeyh Bedreddin*⁵⁴, İbn Arabşah ve *Dukas Tarihi*⁵⁵ dir. Şeyh Bedreddin'in torunu Halil b. İsmail'in, dedesinin ölümünden 45 yıl sonra yazmış olduğu *Menakıbnâme'si*, konunun en önemli kaynaklarından biridir. *Menakıbnâme'de*; Şeyh Bedreddin'in kendisine isnat edilen suçlu işlemediği, Börklüce Mustafa ve Torlak Kemal'in isyanlarıyla bir ilgisinin bulunmadığı ifade edilmektedir fakat kaynağın müellifi Şeyh Bedreddin'in torunu olduğundan bilgilere itina ile yaklaşılmalıdır. Bizans tarihçisi Cenevizli Dukas ise (1400–1470), Börklüce Kemal isyanından ve asılmasından bahsettiği halde Torlak Kemal ve Şeyh Bedreddin'in bir isyan başlatmış olduğundan bahsetmez.⁵⁶ Osmanlı kaynaklarında defaten Şeyh Bedreddin'in İsfendiyar Bey ile görüştüğü ve onun yardımıyla Eflâk'a geçerek isyan başlattığı yazılmaktadır ancak gerek *Menâkibü'l Şeyh Bedreddin'de*, gerekse *Dukas Tarihi'nde* İsfendiyar Bey'in adı geçmemekte, fakat Şeyh Bedreddin'in Eflâk'a ve Ağaçdenizi'ne (Deliorman- Bulgaristan) iltica ettiği aktarılmaktadır.⁵⁷

Şeyh Bedreddin ile alakalı torunu Halil b. İsmail'in bilinen menakıbının dışında, bir nüshasının müellifi bilinmemekle beraber iki ayrı nüshadan oluşan *Menâkib-ı Sultan Bedreddin* ve *Hikaye-i Bedreddin sultan*⁵⁸ adlı yeni bir risale daha tespit edilmiş, Süleymaniye

54 Halil b. İsmail b. Şeyh Bedrüdün Mahmûd, *Simavna Kadısıoğlu Şeyh Bedreddin Menâkıbı*, (haz. Abdülbaki Gölpınarlı – İsmet Sungurbey), Eti Yayınevi, 1967, s. 109.

55 Mihail İonnis Dukas, *Bizans Tarihi*, (çev. Vladimir Mirmiroğlu), İstanbul Fetih Derneği İstanbul Enstitüsü, İstanbul, 1956.

56 Dukas, *Bizans Tarihi*, s. 68.

57 *Simavna Kadısıoğlu Şeyh Bedreddin Menâkıbı*, s. 110- 111/ 1680-1690-1700.

58 Birinci nüsha; *Menâkib-ı Bedreddin Sultan*, Milli Kütüphane Yazmalar Koleksiyonu, arş. no: 06 Mil Yz A 6589/2, (vr. 55/b-65/b), H. 993/ M. 1585; İkinci nüsha; Müftü Ali Çelebi, *Hikaye-i Bedreddin Sultan*, Süleymaniye Kütüphanesi Hacı Mahmud Efendî Koleksiyonu, arş. no: 4679, (vr. 1b/8a); Ali Kozan - Sevil Akyol, "Şeyh Bedreddin'in Menkıbevî Hayatına Dair Bilinmeyen Bir Eser: *Menâkib-ı Şeyh Bedreddin Sultan*", Tarih Okulu Dergisi, İlkbahar/Yaz: 2013, sayı: XIV, s. 83.

ve Milli Kütüphane'de bulunan iki nüshanın karşılaştırmalı analizi yapılmıştır. Müellifi bilinmeyen ve Milli Kütüphane'de bulunan nüshanın yazım tarihi 1585 olarak belirlenmiştir. Süleymaniye nüshasının müellifi ise Müftü Ali Çelebi olarak kaydedilmiş fakat yazım tarihi belirlenememiştir. Bu nüshalar Şeyh Bedreddin'in Mısır'daki tasavvuf hayatına dair bilgiler rivayet etmektedir. Milli Kütüphane nüshasında Şeyh Bedreddin'in hayatı anlatılırken Anadolu'ya kadar gitmesine değinilmiş fakat Anadolu'ya nasıl gittiği, hangi faaliyetlerde bulunduğu ve kimlerle görüştüğu belirtilmemiştir.⁵⁹

Yukarıda incelenen mevcut kaynakların ışığında, Şeyh Bedreddin ile İsfendiyar Bey görüşmesine ve ittifakına dair bilgilerin yalnızca dönemin Osmanlı kaynaklarında yer aldığı anlaşılmaktadır. Çelebi Mehmet'e karşı Şeyh Bedreddin'in ve İsfendiyar Bey'in bir ittifak yapma ihtimali gayet makûl olmakla birlikte, döneme dair diğer kaynaklarda bu bilgiye rastlanılmaması bizi bahsi geçen görüşmenin ve yardımlaşmanın gerçekliği konusunda şüpheye düşürmekte, döneme dair güvenilir yeni bir belge tespit olana dek, rivayet üzerindeki sis bulutunun kaldırılması ve konunun aydınlatılması hayli zor görünmektedir.

1414 yılında Çelebi Mehmet'in Rumeli'de olmasından istifade eden Karamanoğlu Mehmet Bey, Bursa'yı muhasara ederek yağmalamıştır. İsfendiyar Bey, Çelebi Mehmet'in Karamanoğulları üzerine düzenlediği sefere oğlu Kasım komutasında askeri kuvvet göndermiştir. Oruç Bey'in naklettiğine göre; 1414 yılında Karamanoğulları üzerine yapılan sefere asker desteği veren İsfendiyar Bey, Mehmet'in Karaman seferi sonrası yönünü Kastamonu'ya çevirmesi ile endişelenmiş olacaktır ki, 1420-21 yıllarında Bizans tarafından salıverilerek Anadolu'ya dönen ve Osmanlı tahtında hak iddiasında bulunacak olan Şehzade Mustafa'yı destekleyecektir.

Y. Yücel'in Makrizî'den aktardığı bilgiye göre Çelebi Mehmet'in Eflâk seferi için istediği askeri, oğlu Kasım kumandasında der-

59 Ali Kozan - Sevil Akyol, "Şeyh Bedreddin'in Menkıbevî Hayatına Dair Bilinmeyen Bir Eser", s. 90.

hal göndermiştir. (1416-17) Sefer sonrası Kasım, babasının yanına dönmemiş ve yararlılığı hasebiyle Çelebi Mehmet'ten Kastamonu, Küre, Kalecik ve Çankırı'nın kendisine verilmesini istemiştir. Anlaşıldığı kadarıyla İsfendiyar Bey, bu paylaşıma engel olmak için Kastamonu'nun kendisinde, Tosya, Kalecik ve Çankırı'nın ise padişahta kalmasını teklif etmiştir. Teklif, Çelebi Mehmet tarafından kabul görmüş, İsfendiyar Bey'in terk ettiği bu bölgeler Candaroğlu Kasım'a temlik etmiştir. Böylece bir kez daha Candaroğulları beyliği, müstakil İsfendiyaroğulları ve Osmanlı'ya bağlı Candaroğulları olarak ikiye bölünmüştür.⁶⁰

Bununla beraber Çelebi Mehmet'in Eflâk seferinde olduğu sırada, Anadolu'da kısa süreli bir karışıklık meydana gelmiş, Erzincan bölgesi Karakoyunlu Pir Ömer bey tarafından zaptedilmiş, veliaht şehzâde Murad bu mesele ile meşgulken, İsfendiyar Bey Canik bölgesinin Samsun ve Bafra taraflarını işgal ederek, oğlu Hızır Bey'e temlik etmiştir. 1418'de Çelebi Mehmet Samsun'a bir sefer yaptıysa da burayı İsfendiyar Bey'den almaya muvaffak olmamıştır. 1420 yılında şehzade Murad ve Rum Beylerbeyi Hamza Bey Samsun'u muhasara etmiş, Kasım Bey'e yapılan teklif Hızır Bey'e de yapılmışsa da, Hızır Bey şehri teslim ederek, babasının yanına dönmüştür.⁶¹

Oğlu II. Murad'ı varis olarak tayin eden Çelebi Mehmet'in 1421'de ölümü sonrası ise siyasi birlik yeniden dağılma tehlikesi ile karşı karşıya kalmış, İzmiroğulları, Menteseoğulları, Aydınogulları ve Hamidoğulları yeniden bağımsızlık mücadelesine girişirken, Kuzeybatı Anadolu'da İsfendiyar Bey ise 1423 yılında oğlu Kasım Bey'e temlik edilen bölgeyi taarruzla geri almıştır. Ardından Osmanlılara ait Safranbolu'yu muhasara etmişse de mağlup olarak Sinop'a çekilmiş ve Osmanlı kuvvetleri Kastamonu ile Küre bölgesini işgal etmişlerdir.⁶² İsfendiyar Bey, torununu II. Murad'a vermeyi, Kasım Bey'e ait yerleri iade etmeyi ve Küre bakır ma-

60 Zerrin Günay Öden, "İsfendiyaroğulları", *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, cilt:22, s. 513.

61 Y. Yücel, *Anadolu Beylikleri Hakkında Araştırmalar*, s. 94.

62 Aşıkpaşazâde, s.107; Neşri, s. 82; Uzunçarşılı, s. 86.

deninin gelirlerinin bir kısmını vergi olarak ödemeyi kabul etmiş ve yeniden sulh yapılmıştır (1424). Bu tarihten itibaren, kuruluş döneminden beri süregelen Osmanlı- Candaroglu mücadelelerine kesin olarak son vermek amacıyla akrabalık tesisi yoluna başvurulduğu görölmektedir. İsfendiyar Bey'in II. Murad'a, oğlu II. İbrahim'in kızını vermesi ardından, II. Murad da kendi kızlarından birini kayınpederi II. İbrahim'e ve diğerini İsfendiyar Bey'in diğer oğlu Kasım'a vermiştir.⁶³ Esasında bu evlilikler Candaroglu ile Osmanlı hanedanı arasında kurulan ilk akrabalık bağı değildir. İsfendiyar Bey'in annesi Orhan Gazi'nin oğlu Süleyman Paşa'nın kızı Sultan Hatun'dur. Bu vesileyle İsfendiyar Bey de zaten Osmanlı hanedanına mensuptur.⁶⁴

Candaroglu İsfendiyar Bey, Uzunçarşılı'ya göre 1443'te, Yücel'in 1439 tarihli bir kitabeye nispetle aktardığına göre bu tarihlerde Sinop'ta vefat etmiştir. Kendisinden sonra Candarlı tahtına oğlu II. İbrahim geçmiştir. II. İbrahim Bey'in (Taceddin), Osmanlı hanedanına damat ve tâbi olması hasebiyle karşılıklı ilişkilerde muhtemelen kayda değer bir durum yaşanmamıştır ve II. İbrahim'in üç yıl süren saltanat dönemi ile ilgili kaynaklarda bilgi bulunmamaktadır. II. İbrahim'den sonra tahta Kemaleddin ünvanı ile oğlu İsmail Bey geçmiş fakat kardeşi Kızıl Ahmed tahtta hak iddia ederek Osmanlılara başvurmuştur. Osmanlı'dan destek göremeyen Kızıl Ahmed, Bolu sancağı ile yetinmiştir.⁶⁵

II. Murad'ın 1451 yılında ölümü ve oğlu II. Mehmed'in tahta çıkması ile Candarogulları beyliği için yeni bir dönem başlamıştır. II. Mehmed, babası II. Murad kadar müsamahalı olmamışsa da İsmail Bey'in vasal beylik statüsünün dışına çıkmaması ile 1453 yılında İstanbul'un fethine ve II. Mehmed'in Anadolu siyasi birliğini sağlama yolunda harekete geçişine kadar dostâne münasebetler korunmuştur.

63 Uzunçarşılı, s. 86.

64 Uzunçarşılı, s. 84.

65 Yücel, "Candarogulları", Diyanet İslam Ansiklopedisi, cilt:7, s.148; Uzunçarşılı, s. 86.

1453 yılında, Karamanoğulları önderliğinde Anadolu Beylikleri yeniden bağımsızlık mücadelesine girişmiştir. II. Mehmet, İstanbul'un fethi hazırlıkları ile meşgulken, bir Venedik elçisi Konya'ya gelmiş, Candaroğlu İsmail Bey ise müttefik bulmak için Trabzon Rum Devleti, Akkoyun Devleti ve Karamanoğulları ile bir koalisyon teşkil etmiştir. 1460 yılında Trabzon Rum Devleti'nden Roma'ya giden elçi heyeti içerisinde Candaroğlu İsmail'in elçisi de bulunmaktadır. Bu ittifak girişimlerinden haberdar olan II. Mehmed, 1461 yılında önce Kastamonu ardından Sinop'u alarak Candaroğlu beyliğini ilhak etmiştir.⁶⁶ Fatih'in huzuruna çıkan İsmail Bey affedilmiş, elinden alınan topraklar yerine Bursa Yenışehir ve Yarhisar tımarları kendisine iktâ olmuştur. Ancak kardeşi Kızıl Ahmet'in Uzun Hasan'a sığınması üzerine, Anadolu'da kalması tehlikeli görülerek Filibe'ye nakledilmiş ve 1479 yılında orada ölmüştür. Kendisinden sonra yerine Kızıl Ahmed geçtiyse de hükümranlılığı kısa sürmüş, Fatih, Kızıl Ahmed'e Mora sancağını vererek Candaroğulları beyliğine kesin olarak son vermiş ve Anadolu'dan çıkarmıştır. Fakat Mora'ya gitmeyen Kızıl Ahmed ise Uzun Hasan'a sığınarak, daha sonra Otlukbeli savaşının da baş âmillerinden biri olmuştur.⁶⁷

Sonuç

Candaroğulları Beyliği, XIV. ve XV. yüzyıllar boyunca Anadolu'nun siyasi - içtimaî tarihi üzerinde belirleyici bir güç olmayı başarmış ve Karamanoğulları Beyliğinden sonra en uzun süre yaşayan beylik olma vasfına sahip olmuştur. En güçlü dönemine İsfendiyar Bey ile ulaşan beylik, Osmanlı Devleti kuruluş dönemi üzerinde de aynı derecede etkili olmuştur. İsfendiyar Bey, devletin varlığını devam ettirebilmek adına takip ettiği politikalarla Osmanlı Devleti'ni, Anadolu siyasetini Candaroğullarının konjonktürel durumuna göre belirlemek durumunda

66 Y. Yücel, "Candaroğulları", İSAM, s.149; Feridun Emecen, "Fatih Sultan Mehmet ve Etrafındaki Dünya:Osmanlı Devleti'nin Doğu Komşuları", Osmanlı Araştırmaları Dergisi, Sayı: XXXIII, 2009, s. 66-67; Halil İnalçık, "Mehmet II", İslam Ansiklopedisi,cilt: 8, s. 509.

67 Oruçbey, s. 97; Y. Yücel, s.149.

birakmuştur. Osmanlı'nın en bunalımlı dönemlerinden biri olan Fetret devrinde İsfendiyar Bey'in Çelebi Mehmet'e karşı İsa ve Musa Çelebilerle birlikte hareket etmesi, taht savaşlarının uzun sürmesine sebep olmuş ve bu durum hem Candarogulları hem de Karamanogulları devletlerinin ömrünü uzatırken, Anadolu siyasi birliğinin kurulmasını da geciktirmiştir. Nitekim Candarogulları, müttefik kuvvet olarak II. Murad ve Fatih'in başarılarında büyük pay sahibi olurken, muhalif beylik olarak ise Osmanlı'nın gerek Eflâk Beyliği üzerinden Balkanlarda, gerek Sinop ve Samsun Limanlarının önemi sebebiyle Kuzeybatı Anadolu ve Karadeniz'de ve gerekse Karamanoglu, Kadı Burhaneddin Devleti ile dostluk siyaseti benimsemesiyle İç Anadolu ve Doğu Anadolu'da Osmanlı hakimiyetini tehlikeye düşürebilecek kadar önemli bir konumda bulunmuşlardır. Dolayısıyla Candarogulları Beyliği'ni anlamak, sadece Kuzeybatı Anadolu'da bir beyliği değil, aynı zamanda XIV. yüzyıl Anadolu tarihini anlamak demektir.

Kaynakça

- Ahmed Eflakî, *Menâkibü'l Ârifîn*, (çev. Tahsin Yazıcı), Kabalıcı Yayınları, İstanbul, 2006.
- Aşıkpaşazâde, *Tevarih-i Âl-i Osman*, (Haz. H. Nihal Atsız), Ötüken Yayınları, İstanbul, 2011.
- Anıl, Y. Şahin; *Osmanlı Döneminde İki Dava Şeyh Bedreddin Ve Mihhat Paşa Davaları*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 1995.
- Çetin, Halil; *Kuzey Anadolu Beylikleri Sempozyumu*, Çankırı Karatekin Üniversitesi Yayınları, 3-8 Ekim, 2011.
- Dindar, Bilal; "Bedreddin Simavî", *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, cilt:5.
- Dukas, Mihail İonnis; *Bizans Tarihi*, (çev. Vladimir Mirmiroğlu), İstanbul Fetih, Derneği İstanbul Enstitüsü, 1956.
- Durukan, Aynur; "Beylikler Dönemi Kültür Ortamından Bir Kesit", *Turkish Studies International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, sayı: 9/10, Ankara, 2014.
- El-Ömeri, Şehabettin, *Mesalikü'l-ebzar fi Memâlikü'l-emsar*, (Anadolu İle İlgili kısmı Yay: F. Taeschner), Leipzig: 1929, (çev. Yaşar Yücel), "Mesalikü'l-Ebsar'a Göre Anadolu Beylikleri", *Anadolu Beylikleri Hakkında Araştırmalar I*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1991.
- Emecen, Feridun; "Fatih Sultan Mehmet ve Etrafındaki Dünya: Osmanlı Devleti'nin Doğu Komşuları", *Osmanlı Araştırmaları Dergisi*, sayı: XXXIII, 2009.
- İlk Osmanlılar ve Batı Anadolu Beylikler Dönemi, Timaş Yayınları, İstanbul, 2012.
- Gölpınarlı, Abdülbaki; *Simavna Kadısıoğlu Şeyh Bedreddin*, Eti Yayınları, İstanbul 1996.
- Halil b. İsmail b. Şeyh Bedrüddin Mahmûd, *Simavna Kadısıoğlu Şeyh Bedreddin Manâkıbı*, haz. Abdülbaki Gölpınarlı – İsmet Sungurbey, Eti Yayınevi, 1967, s. 109/ (vr: 47.b, s. 110/ vr: 48.a).
- İbn Arapşah; *Ukudu'n-Nasiha*, Takıyüddin Efendi, *Tabakât-ı Hanefiye*, no:1609, Veliyüddin Efendi Ktp, nr:1609, (vr: 284a), İstanbul.

- İnalçık, Halil; *Kuruluğu Dönemi Osmanlı Sultanları (1302-1481)*, İSAM, İstanbul, 2010. "Mehmet II", İslam Ansiklopedisi, cilt: 8.
- İsmail B. İbrahim, Hulviyat-ı Sultanı, İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Koleksiyonu.
- Karakök, Tunay; "Candarogulları Beyliği Döneminde Sosyal ve Kültürel Hayata Dair Bir Değerlendirme", Kuzey Anadolu'da Beylikler Dönemi Sempozyumu, Ankara: 2012.
- Karadeniz, Hasan Basri; *Osmanlılar ile Beylikler Arasında Anadolu'da Meşruiyet Mücadelesi*, Yeditepe Yayınları, İstanbul: 2008.
- Köprülü, Fuat; *Osmanlı İmparatorluğu'nun Kuruluğu*, Akçağ Yayınları, Ankara: 2011.
- Kozan, Ali- Akyol, Sevil; "Şeyh Bedreddin'in Menkıbevi Hayatına Dair Bilinmeyen Bir Eser: Menâkıb-ı Şeyh Bedreddin Sultan", Tarih Okulu Dergisi, İkbahar- Yaz, 2013, sayı: XIV.
- Menâkıb-ı Bedreddin Sultan, Milli Kütüphane Yazmalar Koleksiyonu, arş. no: 06 Mil Yz A 6589/2, (vr. 55/b-65/b), H. 993/ M. 1585.
- Miroğlu, İsmet; "Erzincan", Diyanet İslam Ansiklopedisi, cilt:2.
- Müftü Ali Çelebi, *Hikaye-i Bedreddin Sultan*, Süleymaniye Kütüphanesi Hacı Mahmud Efendi Koleksiyonu, arş. no: 4679, (vr. 1b/8a.)
- Müze-i Hümayun Meskukat-ı Kadime-i İslamiyye Kataloğu, (Kısm-ı Rabi), Konstantiniyye, Mahmud Bey Matbaası, H. 1321, Türk Tarih Kurumu Kütüphanesi, Nadir Eserler Koleksiyonu, Ankara.
- Neşri, Neşri Tarihi, haz. Mehmet Altay Köymen, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay., Ankara: 1983.
- Oruç Bey; *Oruç Beğ Tarihi- Ahmedî-Şükrullah: Üç Osmanlı Tarihi*, Ötüken Yayınları, İstanbul, 2011.
- Pachymeres, Georges; *Bizanslı Gözüyle Türkler*, (Çev. İlcan Bihter Barlas), İlgı Kültür Sanat Yayınları, İstanbul, 2009.
- Savi, Saime İnal; "Farsça Kaynaklarda Candarogulları ve İsmail Bey", Kuzey Anadolu'da Beylikler Dönemi Sempozyumu- "Çobanoğulları- Candarogulları- Pervaneogulları", (ed. Ha-

- lil Çetin), 3-8 Ekim 2011, Çankırı Karatekin Üniversitesi Yayınevi, 2012.
- Spuler, Berthold; İran Moğolları: Siyaset, İdare, Kültür “İlhanlılar Devri”, (çev. Cemal Köprülü), Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1957.
- Taneri, Aydın; “*Candar*”, Diyanet İslam Ansiklopedisi, cilt:7.
- Timur, Taner; “*Osmanlı Toplumsal Düzeni: Kuruluş ve Yükseliş Dönemi*”, Turhan Kitapevi, Ankara,1979.
- Uzunçarşılı, İsmail Hakkı; “*Büyük Osmanlı Tarihi*”, Türk Tarih Kurumu Basımevi, cilt:1.
- Varlık, Çetin; “*Candaroğulları Beyliği*”, Doğuştan Günümüze Büyük İslam Tarihi, cilt:8, İstanbul, 1992.
- Yücel, Yaşar; “*Anadolu Beylikleri Hakkında Araştırmalar: Çobanoğulları Candaroğulları, “Mesalikü'l Ebsar'a Göre Anadolu Beylikleri*”, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara,1991.
- Anadolu Beyliklerinde Devlet ve Toplum Hayatı, TTK, Ankara: 1990. “*Candaroğulları*”, İSAM, C. VII.
- “*Kastamonu'nun İlk Fethine Kadar Osmanlı – Candar Münasebetleri*”, Ankara Üniversitesi DTCF Dergisi, cilt:1, Sayı. I, 1963.
- Zachariadou, Elizabeth A.; “*Pachymeres'e göre Kastamonu'da “Amorioi” Ailesi*”, (Çev.: Zerrin Günel Öden), Ege Üniversitesi Tarih İncelemeleri Dergisi, sayı: XVI, İzmir, 2001.